

**Funktionsprogram för
skolgårdar i
Ronneby kommun**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	4
1.1 SYFTE	4
1.2 AVGRÄNSING OCH INNEHÅLL	4
1.3 ARBETSPROCESS	4
1.4 FUNKTIONER	5
2 MÅLBILD	5
3 UTGÅNGSPUNKTER	6
3.1 SKOLGÅRDARS OCH UTEMILJÖNS BETYDELSE FÖR BARNNS UTVECKLING	6
3.1.1 BARNENS PERSPEKTIV	6
3.2 VAD SÄGER LÄROPLANEN?	7
3.3 SKOLGÅRDEN FÖR AKTIVITET OCH ÅTERHÄMTNING	8
3.3.1 DRIVKRAFTER OCH BEHOV FÖR OLIKA ÅLDRAR	8
3.4 SKOLGÅRDEN SOM PEDAGOGISK RESURS	10
3.4.1 PLATSER	10
3.4.2 MATERIAL	11
4 ÖVERGRIPANDE RIKTLINJER	12
4.1 HÅLLBAR UTEMILJÖ GENOM CRADLE TO CRADLE®	12
4.1.1 CIRUKLÄRT PERSPEKTIV	12
4.2 MILJÖ OCH HÄLSA	13
4.3 FRIYTA	13
4.4 DIALOG	14
4.5 MULTIFUNKTIONALITET OCH FLEXIBILITET	14
4.6 TILLGÄNGLIGHET	14
4.7 SKÖTSEL	15
4.8 SERVICEYTOR	15
5 GRUNDLÄGGANDE KOMPONENTER	16
5.1 RUMSLIGHET OCH VARIATION	16
5.1.1 NIVÅER OCH YTA	16
5.1.2 NATURMARK	16
5.2 MATERIALSKILLNADER	17
6 FUNKTIONER	18
6.1 ÅRSKURS F-3 - FÖRBEREDANDE OCH LÅGSTADIUM	19
6.2 ÅRSKURS 4-9 – MELLANSTADIET OCH HÖGSTADIUM	20
7 APPLICIERING PÅ SKOLGÅRDEN	22
BILAGOR: CHECKLISTOR ÅK F-3 OCH 4-9	

1 INLEDNING

Ronneby Kommun står inför en stor utmaning att, under de närmaste åren, anpassa och bygga ut förskole- och grundskoleverksamheten (indelning F-3 och 4-9) till moderna studiemiljöer. Ökat elevantal, nya statliga styrdokument (timplaner och läroplaner) kräver nya sätt att organisera verksamheten och arbeta innovativt och flexibelt. Miljön i förskola och skola ska vara både funktionell och säker. Hur en förskola eller skola utformas har stor inverkan på de aktiviteter och den verksamhet som sker och genomförs. Miljön påverkar alla som dagligen vistas där, både personal, barn och föräldrar. Det handlar om människors sätt att vara, lära, mötas, kommunicera, röra sig, leka m.m. oavsett funktionsförmåga.

Verksamheternas (förskolans och skolans) uppdrag, målsättningar och funktioner ska återspeglas genom bra miljöer och stimulera till utveckling och lärande.

Framtagning av funktionsprogram för både skola och förskola ligger som riktlinje till genomförande av bl.a. medborgardialog samt till senare diskussioner med projektspecifika arbets-/referensgrupper och projektering. Funktionsprogram för skolgårdar i Ronneby kommun utgör ett separat delprogram till det funktionsprogram som tas fram för skolbyggnaderna i kommunen. Det görs två program ett för förskola och ett för grundskola. Detta aktuella program hanteras endast grundskola.

1.1 SYFTE

Programmet utgör ett generellt funktionsprogram för skolgårdarnas utemiljö i Ronneby kommun och syftar till att:

- ligga till grund för kommande ny- och ombyggnationer av skolor i kommunen
- säkerställa viktiga funktioner i utemiljön och därigenom kvalitén på kommunens skolgårdar

Funktionsprogrammet avses dels användas som ett underlag i det tidiga stadsplaneringsskedet avseende möjliga ny- eller ombyggnationer och dels som underlag till förstudier, program och gestaltningsskede. Programmet avses även ge stöd under produktionsprocessen.

1.2 AVGRÄNSING OCH INNEHÅLL

Detta funktionsprogram utgör ett övergripande program för att säkerställa vilka kvaliteter i utemiljön som förväntas finnas i ny- eller ombyggnation av grundskolor i Ronneby. Detta program hanterar årskurs F-3 samt 4-9 eftersom Ronneby kommuns skolor har den indelningen. Ett funktionsprogram för förskola har tagits fram separat.

1.3 ARBETSPROCESS

Framtagande av programmet grundar sig i en dialog med en referensgrupp bestående av medverkande från skolledningen, pedagoger från olika skolor och tjänstemän från Ronneby kommun. En viktig del i framtagandet av programmet har även varit information från elevarbeten som gjordes i undervisningen våren 2017.

För att förankra arbetet i både läroplanen och forskning har litteraturstudier gjorts av läroplanen för grundskola samt material rörande barns utemiljö. Lärdomar har även tagits från platsbesök på befintliga skolor i kommunen.

1.4 FUNKTIONER

I detta program beskrivs de funktioner barn behöver för att utvecklas både motoriskt och socialt. Exempel på funktioner är att kunna springa, hoppa, balansera, samarbeta, sitta eller skapa. Definitionen av funktioner i detta program kan således tolkas som fysiska uttryck och är inte direkt kopplade till en specifik utrustning. För att säkerställa att funktionerna ska kunna uppnås behövs genomtänkt utformning och kvalitativt innehåll på skolgårdarna.

2 MÅLBILD

Med bakgrund i den dialog som förts med referensgruppen och elever samt med grund i läroplanen, skollagen och barnkonventionen har en målbild tagits fram för kommunens samtliga skolgårdar för grundskolan. Aktuellt funktionsprogram beskriver i efterföljande kapitel vilka funktioner och strukturer som ger förutsättningar för att målbilden ska kunna uppnås.

Samtliga skolgårdar för grundskolan i Ronneby kommun syftar till att:

- **Utgöra en inspirerande och stimulerande miljö som främjar elevernas motoriska, sociala och personliga utveckling**
- **Vara variationsrik med många och olika rum och funktioner för olika aktiviteter och åldrar**
- **Vara flexibel och formbar i både tid och rum genom exempelvis programmerade ytor för spontana arrangemang och framtida omställningar**
- **Vara en plats för grönska, biologisk mångfald som avkoppling för både elever och personal.**
- **Utgöra en arena som möjliggör inflytande, delaktighet, integration och jämlikhet**
- **Vara tillgänglig för olika individers behov vilket även ger en kvalitet för alla grupper**
- **Vara trygg och hälsosam (t.ex. vara trafiksäker och giftfri)**
- **Vara anpassad för olika väderförhållanden (sol, vind, regn)**
- **Utgöra en pedagogisk resurs där utomhusmiljön kan stödja det pedagogiska arbetet**
- **Ha en egen identitet med anknytning till platsen och verksamheten eftersom lokala särdrag skapar trygghet och igenkänning**
- **Utgå från kommunens arbete med Cradle to Cradle®**

3 UTGÅNGSPUNKTER

3.1 SKOLGÅRDARS OCH UTEMILJÖNS BETYDELSE FÖR BARNNS UTVECKLING

”Varje barn har rätt till lek, vila och fritid”

FN:s Barnkonvention

Skolgården eller förskolegården är en central plats för barns möjlighet till utevistelse i sin vardag. I en tid där den spontana fysiska aktiviteten i stor grad minskar¹ utgör skolgårdarna en mycket viktig del i möjligheterna till lek och rörelse och därigenom hälsa. Leken är central i barns utveckling och utomhuslek är viktig för att träna den fysiska förmågan liksom självkännet och social kompetens.

Utemiljöns kvalitet och kvantitet påverkar lekens och ”hängets” kvalitet och möjlighet att utvecklas i olika riktningar och i olika dynamik. En genomtänkt utformning av utemiljön kan stimulera till nyfikenhet, lek och delaktighet samtidigt som den kan utgöra en viktig del i den pedagogiska verksamheten.

3.1.1 BARNENS PERSPEKTIV

Barns upplevelse av utemiljön skiljer sig rätt ofta från de vuxnas. Det som för vuxna kan upplevas som ett tätt, stökigt och ovårdat buskage kan för barn vara en miljö med stora lekvärden. Förståelse för barnens perspektiv är viktig för att ge förutsättningar för stimulerande och tillåtande miljöer där tillgång till exempelvis löst material möjliggör barnen att skapa egna platser. Barnens perspektiv är således viktiga att synliggöra i förvaltningen av utemiljön.

¹ Jungmark, Lena & Åkerblom, Petter (2015). *Skolgården: förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

Figur 1. Koja i naturmark.

3.2 VAD SÄGER LÄROPLANEN?

”Fysiska aktiviteter och en hälsosam livsstil är grundläggande för människors välbefinnande. Positiva upplevelser av rörelse och friluftsliv under uppväxtåren har stor betydelse för om vi blir fysiskt aktiva senare i livet.”

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.
Rev 2016 Skolverket

Som del av skolmiljön ska även skolgårdarna i Ronneby möta den svenska läroplanens grundläggande värden och uppdrag med syfte att stödja skolverksamhetens och ge förutsättningar för elevernas utbildning och hälsa. Skolgårdarnas funktion ger möjlighet för att stödja flera av läroplanens mål:

- **Inhämta och utveckla kunskaper och värden genom exempelvis utrymmen för socialt umgänge.**
- **Främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära genom träning av motoriken och att uppmuntra nyfikenhet.**
- **Förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna genom medbestämmande i utemiljöns utformning och ha ytor för fri utövning.**
- **Främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö genom att använda skolgårdarna inom pedagogiken. Detta kan exempelvis ske genom gemensam skötsel och medskapande.**
- **Verka för jämställdhet genom att aktivt ha en medvetenhet kring aktiviteter/ ytor vid utformning av utemiljön.**

Läroplanen tar också upp vikten av fysisk aktivitet som en förutsättning för människors välbefinnande. Skolgårdarna är ett viktigt komplement till de uppsatta målen i läroplanen kring framför allt idrott och hälsa och ger förutsättningar för lek, rörelse, hänsynstagande och återhämtning. Rörelse, hälsa och livsstil är inte något som bara ska ingå i ämnet idrott och hälsa utan ska vara en möjlighet under hela skoldagen.

3.3 SKOLGÅRDEN FÖR AKTIVITET OCH ÅTERHÄMTNING

Lektionssalens syre börja ta slut och det kryper i benen på alla. Det är dags för rast, ett avbrott i undervisningen för återhämtning. Rasten ger tid för hjärnan att bearbeta lektionen och för kroppen att komma i rörelse och få igång blodomloppet. Rast är att komma ut i friska luften och få blodet syresatt så att hjärna kan orka med nästa lektion.

Rasten fungerar även som elevernas egen tid där viktig kunskap för den egna åldersgruppen delas. Efter att varit fokuserad på en uppgift eller en gruppövning, kan fokus vändas åt umgänge med kompisar och åt lek, en social övning där roller testas och jaget utvecklas.

I första hand är det skolgården som används under rasten och skolgården behöver därför en utformning som lockar ut eleverna - bl a behöver skolgården erbjuda en variation av uttryck och storlekar:

Stora platser för livliga gruppaktiviteter och för att kunna springa och stoja och få utlopp för överskottsenergin som lagrats på under en stillasittande lektion.

Små platser för lunga aktiviteter, som när man bara vill vara med bästisen eller behöver ha lugn och ro för reflektion och utan störningar.

3.3.1 DRIVKRAFTER OCH BEHOV FÖR OLIKA ÅLDRAR

Forskning² menar att det finns sex grundläggande drivkrafter i barns lek:

- Utforska höjder (klättra, klänga, hoppa, balansera)
- Uppleva hög fart (springa, gunga, glida, cykla, skejta)
- Uppleva fara och sätta gränser (eld, is, vatten)
- Testa verktyg (tälja, hugga, såga)
- Kämpa (sport, fajtas, brottas)
- Vara själv (gömma sig, försvinna, uppleva sig själv i relation till en grupp)

Dessa drivkrafter behöver kunna omsättas i aktiviteter på skolgården. De kan se olika ut för olika åldrar. För de yngre barnen (åk F-3) är aktiviteter där den egna kroppens förmåga testas särskilt framträdande.

Figur 2. Hinderbarna som ger möjlighet för flertalet av barns drivkrafter i lek.

²Ellen Beate Hansen Sandseter i Jungmark, Lena & Åkerblom, Petter (2015). *Skolgården: förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

För äldre barn (åk 4-9) och särskilt i tonåren, förändras leken mot mer allvar och att vara på riktigt. Skolgården används i första hand för det sociala umgänget samt visst inslag av sport och fysiska utmaningar. Likt yngre barn har de behov av att både delta, iaktta och ha möjlighet att gå undan. Dessa platser kan benämnas som:

- "on-stage" - en scen där man kan synas
- "off-stage" - platser där man kan delta genom att iaktta scenen
- "backstage" - platser där man kan vara för sig själv.

Figur 3. Platser för häng -både att betrakta andra eller att själv synas.

3.4 SKOLGÅRDEN SOM PEDAGOGISK RESURS

Skolgårdens utemiljö kan genom en genomtänkt utformning ge goda förutsättningar för utomhusbaserat lärande. Mer praktisk inlärning kan göra skolarbetet roligare och mer aktivt än att sitta stilla vid en bänk. Enligt Nationellt centrum för utomhuspedagogik bidrar en växelverkan mellan utomhus- och inomhusundervisning till bättre bestående kunskaper.

Följande innehåll ger förutsättningar för pedagogisk verksamhet på skolgården³ (behovsskillnader mellan åldergrupperna åk F-3 och åk 4-9 har kommenterats):

3.4.1 PLATSER

Ytor för rörelse

För sport, lek och dans- även på lektionstid.

- Gruppövningar kräver ytor som minst håller en halvklass. Ju äldre barnen är ju större yta behövs för att rymma gruppen. Dessa kan kombineras med lekytor av gräs, grus asfalt mm.
- Idrottsämnets behov för uteaktiviteter är mer specialiserat för de äldre barnen (åk 4-9)
- Hinderbanor och klätterställningar (åk F-3) respektive Parkour och klätterröjor (åk 4-9) kan användas även för idrottsämnet

Samlingsplatser

Tydligt definierade platser som fungerar som samlingsplatser för lektionsverksamhet.

- För de yngre barnen (åk F-3) kan det räcka med platsen definieras med ett bord.
- För de äldre barnen (åk 4-9) blir sittplatser viktigare och om det finns tillgång till Wi-Fi och eluttag blir samlingsplatsen mer av ett uteklassrum.
- Samlingsplatsen behöver minst rymma en halvklass.

Figur 4. Samlingsplatser på skolgård och i naturmark.

³ Jungmark, Lena & Åkerblom, Petter (2015). *Skolgården: förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

Platser för experiment och utomhusverkstäder

Både nära i anslutning till lokaler och längre bort för mer storskaliga projekt. Genom att kunna vara ute ges förutsättningar för projekt som kräver utrymme eller som "sölar ner".

- För de yngre barnen (åk F-3) kan samlingsplatsen fungera för enklare experiment.
- För storskaligt projekt som sträcker sig över tid behövs en särskild plats med nära tillgång till material.

Figur 5. Byggplats där bås har byggts av lösa transportpalla. Listerbyskolan i Listerby.

Ytor för odling - odling ger förutsättningar för lärande i flertalet ämnen och möjliggör praktiskt lärande där man får använda hela kroppen.

- Till skillnad från ytor för experiment och utomhusverkstäder så innebär ytor för odling ett mycket längre tidsperspektiv. Men för att förstå principerna kan det räcka med att ytor för experiment kompletteras med drivbänk och kompost.
- Det kan vara bra om ytorna för odling kan skyddas mot åverkan.

Figur 6. Odling som pedagogiskt redskap ger barnen kunskap om, och koppling, till naturen.

3.4.2 MATERIAL

Vatten - skapa exempelvis dammar, rännor, pumpar genom tillgång till vatten via kran eller genom att ta tillvara på dagvatten. Skapar en förståelse för vattnets grundläggande egenskaper och blir därigenom resurs för både lärande och lek.

Vegetation - ger material och utgör ett studieobjekt i sig. Växtmaterial som tål beskärning och som kan användas i exempelvis slöjdundervisning.

Jord, sand, grus och annat byggmaterial - för att möjliggöra odling och som hjälpmedel för att bygga modeller av landskap och att praktiskt få använda sig av sina händer.

4 ÖVERGRIPANDE RIKTLINJER

De övergripande riktlinjerna ska fungera som ett idéstöd till utformningen av skolgårdarna.

4.1 HÅLLBAR UTEMILJÖ GENOM CRADLE TO CRADLE®

Genom konceptet Cradle to Cradle® (vagga till vagga) arbetar Ronneby kommun med att skapa ett hållbart samhälle. Cradle to Cradle®, eller C2C, syftar till att maximera ekonomiska, ekologiska och sociala värden genom att komma till rätta med och lösa miljöproblem snarare än att bara minska negativa effekter. Dess tre hörnstenar är: kretsloppstänk, förnyelsebar energi och mångfald.

I *Generellt kvalitetsprogram för planering och byggande i Ronneby kommun* från 2012 beskrivs hur kommunen ska använda sig av konceptet inom planering och byggande i kommunen. Kvalitetsprogrammet beskriver fem fokusområden: energi, vatten, byggmaterial och inomhusmiljö, biologisk mångfald i utemiljön och social mångfald. Särskilt aktuellt för detta funktionsprogram är frågan om vatten, biologisk mångfald och social mångfald samt hur de integreras i planering och gestaltning av skolornas utemiljö. Följande aspekter ska hanteras vid om- eller nybyggnation för att anknyta till kommunens övergripande arbete med C2C:

- **Vatten:** Fördröjning eller omhändertagande av dagvatten med hjälp av öppna lösningar (diken, dammar, kanaler mm). Öppna dagvatten-lösningar ger även förutsättningar för att skapa spännande utomhusmiljöer och bidra till en större biologisk mångfald.
- **Biologisk mångfald i utemiljön:** Ett långsiktigt C2C-mål är att öka antalet biotoper i den bebyggda miljön. Skolgårdar ska planeras och getsaltas med genomsläppliga ytor och med så stor andel planteringsbar yta som möjligt. Grönska på väggar och tak kan ses som ett alternativ eller komplement till vegetation på marken. För att främja mångfald ska olika biotoper och livsmiljöer genom t.ex holkar och insektsbon främja olika arter. Skolgårdar kan även ses som en viktig del i de ekologiska sambanden i staden/stadsdelen.
- **Social mångfald:** Platsens identitet och attraktivitet främjas exempelvis genom variation i funktioner, aktiviteter och platser för att främja integration mellan individer men även att skapa förutsättningar för identitet och samhörighet. Vikten av dialog med berörda aktörer, i detta fall elever är viktig. Delar av skolgårdarna ska även kunna användas för aktivitet efter skoltid.

4.1.1 CIRUKLÄRT PERSPEKTIV

C2C har tagit inspiration från naturens cirkulära kretslopp där den ena organismens avfall är den andras resurs. Ett cirkulärt perspektiv går även att tolka in i multifunktionell design där olika ytor kan ha olika funktioner beroende på vem som nyttjar dem. Ett C2C och cirkulärt perspektiv ställer krav på intelligent design, tillverkning, användningssätt och möjligheter till återanvändning av material. Det gäller inte minst de material som väljs/finns på kommunens skolgårdar samt hur skolgårdarnas utformning stödjer strukturer för exempelvis återvinning.

4.2 MILJÖ OCH HÄLSA

Inom C2C-konceptet ligger även fokus på giftfria miljöer för en hälsosam och hållbar miljö. I Handlingsplan för giftfria förskolor i Ronneby kommun har kommunen tagit fram rekommendationer för hur kommunens ska arbeta för att minska förekomsten av miljögifter i barns vardag. Yngre barn är mer känsliga och utsatta än äldre varför förskolan är prioriterad. En giftfri skolmiljö är dock viktig för alla åldrar och rekommendationerna i handlingsplanen ska även gälla grundskolan. Följande rekommendationer från handlingsplanen ska tillämpas:

- Undvik gamla bil- och traktordäck och byggmaterial som t.ex PVC-rör och slangar.
- Odlar inte ätbar mat i gamla däck eller trälådor av impregnerat trä eller trä som behandlats med träskyddsmedel.
- Gör medvetna materialval vid nybyggnation eller reparationer av t.ex. utemöbler och lekställningar.

4.3 FRIYTA

I plan- och bygglagens (2010:900) 8 kap. 9 § står det att för fritidshem, förskola, skola etc, ska det finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Det finns i dagsläget inga lagkrav kring skolgårdars yta men i Boverkets allmänna råd (2015:1) förtydligas definitionen av friytan enligt följande:

”Vid placering och anordnande av friytor för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet bör särskilt beaktas friytans storlek, utformning, tillgänglighet, säkerhet och förutsättningarna att bedriva ändamålsenlig verksamhet. Med ändamålsenlig verksamhet avses i dessa allmänna råd att friytan kan användas till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för. Friytan bör vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden. Friytan bör kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet”

Boverkets allmänna råd (2015:1)

Ronneby kommun har en ambition om att skolgårdarnas sammanlagda yta ska utgöras av cirka 30 kvm friyta per elev, samt inrymma zonerna 1-3 (se kap 7).

Friytan ska vara tydligt avgränsad mot omgivningen. Detta kan ske genom nivåskillnader eller inhägnader t.ex. genomsiktliga staket eller häckar mot gator och andra verksamheter. Högre plank bör endast användas för att avgränsa buller.

Figur 7. För disponering av skolgårdar i zoner se, kap. 7.

4.4 DIALOG

För att nå målbilden kring delaktighet och inflytande samt följa konceptet med C2C kring social mångfald bör någon form av dialogmoment ske i samband med ny- och omgestaltning av skolgårdar. Kunskapsinhämtning och medbestämmande bör ske med elever på den aktuella skolan som byggs om, eller liknande skolor vid nybyggnation.

Figur 8. Dialog med brukarna dvs. barnen är mycket viktiga och ger mycket tillbaka.

4.5 MULTIFUNKTIONALITET OCH FLEXIBILITET

Eftersom skolor till största del är lokaliserade intill annan bebyggelse och ofta i tätbebyggda områden finns en utmaning vad gäller hur stor en skolgård kan vara, se föregående kapitel. Små skolgårdar kräver att fler funktioner och elever ska få plats på samma yta vilket innebär att det behövs en ambition om att skapa multifunktionella platser och objekt samt flexibla ytor. Exempelvis kan det innebära multisportplaner och platser samt annan utrustning som kan användas på flera sätt. Ronneby kommuns ambition är att delar av skolgården även ska vara tillgänglig för allmänheten utanför skoltid, t.ex. av föreningar.

Figur 9. Multiarena för flertalet sporter sparar yta men påverkar inte utbyudet av möjliga aktiviteter.

4.6 TILLGÄNGLIGHET

Utformning av skolgårdarna i kommunen ska fokusera på att även vara tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering enligt diskrimineringslagen. Utformningen av skolgårdar ska utgå från målen i Funktionspolitiskt program Ronneby kommun vilket också hänvisar till bestämmelser i plan- och bygglagen och skollagen.

Figur 10. Tillgänglig lekplats genom ramper med avåkningskydd och material aom det är möjligt att rulla på.

4.7 SKÖTSEL

För att skolgårdarna i Ronneby ska hålla både kvalitet och vara attraktiva hela sin livstid krävs det att man i ett tidigt skede tänker kring framtida drift och underhåll av utemiljöerna. Genom att redan i gestaltungsfasen ta hänsyn till att platsen också ska skötas möjliggörs effektiv förvaltning i senare skede. Det innefattar bland annat utformning med hänsyn till kommunens maskinpark samt val av vegetation på skolgårdarna avseende skötselintensitet.

4.8 SERVICEYTOR

Serviceytor är de ytor som krävs för skolornas funktion. Eftersom de är ytkrävande måste de tas i beaktning i utformningen av skolgården, och om möjligt samförläggas, med målet att minimera intrång på elevernas friyta. Serviceytor som alltid ska beaktas är:

- Cykel- och mopedparkering (för både elever och personal)
- Bilparkering (personal, besökare, HKP, service och utanför skoltid)
- Hämtning/lämning
- Leveranser av varor, avfall (vändplatser, in-/utfart)
- Brandvägar m.m.

Serviceytornas utformning är också kopplat till skolbyggnaden, se funktionsprogram för inomhusmiljön.

Figur 11. Serviceytor väl avskärnade från skolgårdens friyta. Cykelparkering.
Foto: Lottie Carlsson och Linnea Örtenvik, Ramböll Sverige AB

5 GRUNDLÄGGANDE KOMPONENTER

5.1 RUMSLIGHET OCH VARIATION

5.1.1 NIVÅER OCH YTA

En skolgård med topografiska skillnader ska ses som en tillgång då det skapar naturliga rum och ger karaktär. Saknas variation i vegetation och topografi bör detta tillföras.

Det är viktigt med ytor av varierande storlek som ger förutsättningar för olika typer av aktiviteter. Det är också viktigt att ge förutsättningar för "oprogrammerade ytor" dvs ytor där eleverna själva kan skapa sin egen skolgård, detta möjliggörs exempelvis i naturmark, se nedan.

5.1.2 NATURMARK

Naturmiljöerna håller ofta stora biologiska värden och utgör en viktig resurs till barns lek samtidigt som den kan vara en resurs i det pedagogiska arbetet.

Befintliga naturmiljöer såsom större vegetationsytor med uppvuxna träd och buskage i anslutning till ny eller befintlig skola ska i största mån skyddas från trädfällning, sprängning av berg eller stora röjningsingrepp, för att "göra fint" ur ett vuxenperspektiv, se även 3.1.1. Naturmiljöer ska även lyftas fram för sina klimatreglerande egenskaper genom t.ex. skugga, ökad luftfuktighet och luftkvalité.

Figur 12. Ovan: Konstruerade nivåer skapar variation och rumslighet, Västa Hamnen Malmö. Nedan: Mångfunktionell samlingsplats byggd av björkstammar som lämnats kvar efter röjning.

5.2 MATERIALSKILLNADER

För spännande, multifunktionella och attraktiva skolgårdar behövs variation även i materialval. Störst variation ger den skolgård som tillåter tillfälliga tillägg och förändringar.

Olika markmaterial inbjuder till olika aktiviteter. Vissa ytor och stråk har funktionella krav på markmaterialet t.ex. ur tillgänglighetssynpunkt eller bärighet för utryckningsfordon.

Även om variation är eftersträfvansvärt kan en allt för rörig miljö uppfattas som stressande och svårorienterad. Upprepning i material, färg eller form i delar av skolgårdens utrustning kan signalera vad som hör ihop och hjälpa de som behöver struktur och ordning.

För inspirerande skolgårdar är grönytan mycket viktig ur ett ekologiskt och socialt perspektiv men även för lokal klimatanpassning. För att följa kommunens C2C-arbete är det även viktigt med medvetet materialval utifrån tillverkning, användningssätt och möjligheter till återanvändning av material.

Figur 13. Materialskillnader är viktigt för attraktiva skolgårdar som ger förutsättningar för olika aktiviteter.

6 FUNKTIONER

För att uppnå målbilden och ge förutsättningar för kvalitativa skolgårdar som stödjer de aktiviteter och effekter som är viktiga för barns fysiska och sociala utveckling finns det en mängd generella funktioner som ska säkerställas. Med utgångspunkt i forskning kring barns behov (se kap. 3.3) och den dialog som först med elever och skolpersonal, har generella funktioner definierats:

Klättra, klänga

Hoppa

Balansera

Springa

Gunga, rutscha

Sitta

Rollekar

Tävling, spel

Skapa, bygga

Uttrycka sig kroppsligt (dans, akrobatik)

Vila

Vara ifred

Iaktta, betrakta

Samtala

Samarbeta med andra

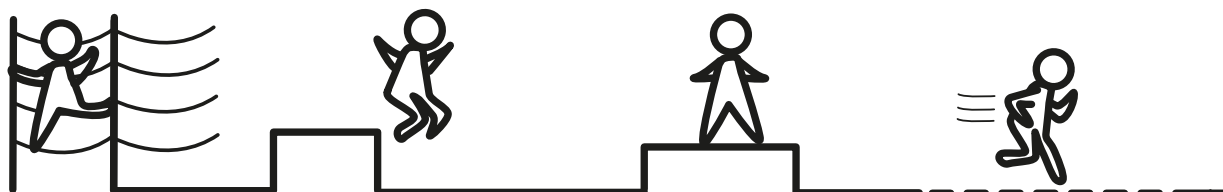
Lära av varandra

Att samlas

Nämnda funktioner bör uppnås på alla skolgårdar men hur det görs, genom utformning och gestaltning, beror på de platsspecifika förutsättningarna. Detta eftersom olika skolgårdar har olika fysiska förutsättningar både vad gäller storlek och variation i befintlig topografi och vegetation. För att ovan funktioner ska kunna uppstå behöver skolgårdarna således innehålla en mängd olika fysiska förutsättningar både vad gäller grundläggande komponenter, se kap. 5, och "verktyg" dvs olika typer av utrustning och aktivitetsytor samt hur dessa är utformade och hänger samman.

Äldre barns behov skiljer sig från yngre och därför görs nedan en uppdelning på de funktioner som är särskilt aktuella för årskurserna F-3 respektive 4-9. Även om många är funktioner är lika så behöver verktygen vara anpassade för respektive åldersgrupp. Mer avancerade verktyg på 4-9 skolor blir något att se fram emot för de yngre barnen.

Mängden verktyg är inte det som avgör utan hur många funktioner de kan bidra till.

6.1 ÅRSKURS F-3 - FÖRBEREDANDE OCH LÅGSTADIUM

Följande funktioner ska ges utrymme på skolgårdar för F-3 i Ronneby kommun:

Klättra, klänga	Uttrycka sig kroppsligt (dans, akrobatik)
Hoppa	Vila
Balansera	Vara själv
Springa	Iakta, betrakta
Gunga	Samtala
Sitta, vila	Samarbeta med andra
Rollekar	Lära av varandra
Tävling, spel	Att samlas
Skapa, bygga	

För att ovan funktioner ska kunna uppstå ges nedan ett urval av möjliga verktyg⁵:

- **Sittplatser med/utan bord**
- **Motorikbana**
- **Sand-/grusyta (gräva/forma, kulspel etc.)**
- **Multiaktivitetsplan**
- **Vattenlek**
- **Bollplaner (basket, fotboll, boulebana etc.)**
- **Kojor**
- **Bollplank**
- **Rutschbana**
- **Odlingsyta (gärna på innergård)**
- **Klättring**
- **Förråd (med lösa lekredskap/verktyg)**
- **Balansträning**
- **Väderskydd**
- **Samarbetsredskap**
- **Naturmark som materialskaffereri**
- **Spring slingor**
- **Samlingsplats för pedagogisk verksamhet**
- **Uppritade spel- och lekplaner**
- **Naturmark som pedagogisk resurs**
- **Scen (gärna med tak)**

⁵ Urvalet är inte styrande utan avses utgöra inspiration till utformning av skolgårdar. Det kan således finnas många andra lämpliga verktyg att använda.

6.2 ÅRSKURS 4-9 – MELLANSTADIET OCH HÖGSTADIUM

Följande funktioner ska ges utrymme på skolgårdar för 4-6 i Ronneby kommun:

Att samlas

Samtala

Sitta, vila

Iakttä, betrakta

Klättra, klänga

Springa

Hoppa

Balansera

Samarbeta med andra

Skapa, bygga

Tävling, spel

Vara själv

Samarbeta med andra

Lära av varandra

Rollekar

Gunga

**Uttrycka sig kroppsligt
(dans, akrobatik)**

För att ovan funktioner ska kunna uppstå ges nedan ett urval av möjliga verktyg⁶:

- **Sittplatser med/utan bord**
- **Multiaktivitetsplan**
- **Bollplaner (basket, fotboll, boulebana etc.)**
- **Bollplank**
- **Scen (gärna med tak)**
- **Parkour**
- **Skejtområde**
- **Klättring**
- **Uppritade spel- och lekplaner**
- **Motorikbana**
- **Spring slingor**
- **Samarbetsredskap**
- **Odlingsyta (gärna på innergård)**
- **Förråd (med lösa lekredskap/ verktyg)**
- **Väderskydd**
- **Uteklassrum**
- **Naturmark som pedagogisk resurs**
- **Naturmark som skafferi**

⁶ Urvalet är inte styrande utan avses utgöra inspiration till utformning av skolgårdar. Det kan således finnas många andra lämpliga verktyg att använda.

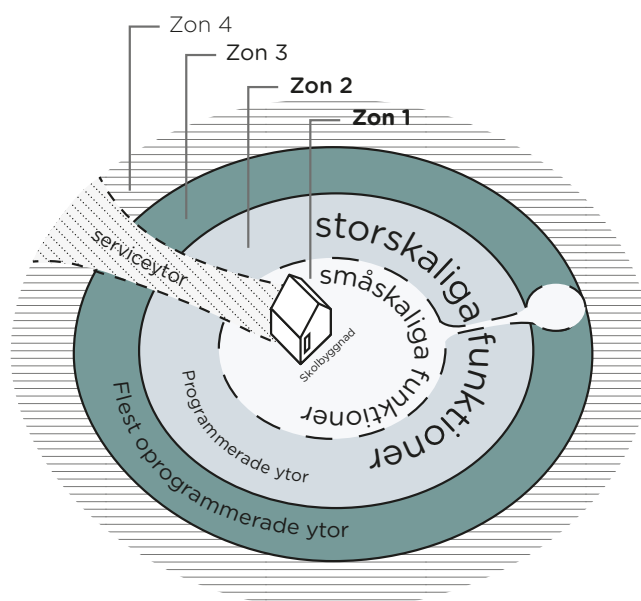

Figur 14. Inspiration till möjliga verktyg.

7 APPLICIERING PÅ SKOLGÅRDEN

Olika typer av objekt och aktivitetsytor har olika karaktär och platsbehov, vilket innebär att de är lämpliga på olika plaster på skolgården. Skolgården är därför uppdelad i zoner. Zonerna syftar till att ge riktlinjer för var olika funktioner bör kunna uppnås och exempel på var olika objekt och aktivitetsytor kan placeras utifrån avstånd från skolbyggnaden. På så sätt kan gestaltningen anpassas efter de platsspecifika förutsättningarna men samtidigt säkerställa de olika funktionerna.

De innehållsmässiga indelningarna av zonerna är inte absoluta utan ska ses som riktlinjer. Det är viktigt är att zonerna delvis överlappar varandra så att möten mellan olika skalor, tempon och åldrar lättare kan uppstå.

Figur 15. Skolgårdens olika zoner

■ ZON 1 - INRE ZONEN - SMÅSKALIG

Den inre zonen karaktäriseras av en småskalig och trygg miljö och är direkt kopplad till skolbyggnaden. Här finns sittplatser och ytor som är sammankopplade med entréer och där det finns behov av närhet till klassrum och förråd.

■ SERVICEYTOR

Zon 1 kan behöva innehålla serviceytor kopplade till byggnaden t.ex. brandvägar och ytor för avrinning. Dessa kan dock kombineras med småskaliga aktiviteter som behöver hårdgjorda ytor. Dock ska ytor för inlastning alltid vara separerade från ytor för lek.

■ ZON 2 - MELLERSTA ZONEN – STORSKALIG OCH INTENSIV

Den mellersta zonen karaktäriseras av ett högre tempo och av dynamiska aktiviteter såsom olika bollsporter, klättring, gymnastik och utrymme för att kunna springa. Här ska det även finnas utrymme för större samlingsplatser och goda möjligheter att betrakta - att passivt delta i exempelvis bollsporter.

■ ZON 3 – YTTRE ZONEN -STORSKALIG

Den yttre zonen karaktäriseras av variation ett lugnare tempo än zon 2. Den syftar till rekreation, pedagogik och fritidsaktiviteter och ska därför ha fler ”oprogrammerade ytor” såsom naturmark.

Zonen ska möjliggöra längre lekar eller projekt och tåla dessa samt även rymma större ytor såsom större samlingsplatser, grus- eller gräs- eller konstgräsplan för fotboll och andra aktiviteter. Den yttre zonen kan även innehålla friidrottsytor såsom längre löparbanor. Dessa ytor kan med fördel även användas av allmänheten efter skoltid.

□ ZON 4 – UTFLYKTSMÅL

Områden eller målpunkter som kompletterar den egna skolgården t.ex. stora anläggningar såsom idrottsplatser, bad eller större skogs- och parkparter.

Zon 4 kan även ligga i direkt anslutning till skolan med det behöver vara en tydlig avgränsning mellan skolgård och allmän plats.

Figur 16. Exempel på applicering av zon-indelning på skolgård. Tallkronan skola, Luleå. Gestaltning Eva Wenngren, Ramböll

